

Beata Czajkowska

Wykaz zatrudnianych w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940–1943 zachowany w Izbie Tradycji MESKO

Z Dziejów Regionu i Miasta : rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa
Historycznego w Skarżysku-Kamiennej 5, 129-152

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Materiały

Beata Czajkowska

O. PTH Skarżysko-Kamienna

Wykaz zatrudnianych w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940–1943 zachowany w Izbie Tradycji MESKO

Podczas II wojny światowej, w czasie okupacji niemieckiej Państwowa Fabryka Amunicji w Skarżysku-Kamiennej początkowo zarządzana była przez berlińską firmę „Röchling”, a później przez lipską firmę HASAG (Hugo Schneider Aktiengesellschaft)¹. Przejęcie skarżyskiego zakładu odbyło się zgodnie z dyrektywą gospodarczą III Rzeszy, która nakazywała wykorzystanie polskich fabryk zbrojeniowych². Do pracy w fabryce zgłaszali się przedwojenni pracownicy, mający na uwadze zdobycie środków do życia, jak również w obawie przed wysiedleniem z mieszkań należących do fabryki i wywozem do przymusowej pracy do Niemiec. W dniu 31 stycznia 1941 r. w skarżyskiej fabryce HASAG-u zatrudnionych było 10 627 osób³.

---

¹ J. Wijaczka, *Działalność koncernu Hugo Schneider Aktiengesellschaft (HASAG) w Skarżysku-Kamiennej w czasie II wojny światowej*, „Znad Kamiennej” 1, 2007, s. 84; J. Krauze, *Zakłady zbrojeniowe w Skarżysku-Kamiennej w latach 1923–1939*, (wyd. III uzupełnione), Skarżysko-Kamienna 2012, s. 118.

² Z. P. Kotarba, *1924–2004. Monografia Zakładów Metalowych MESKO SA*, Skarżysko-Kamienna 2004, s. 23.

³ J. Wijaczka, *Działalność koncernu*, s. 84-85.

Wykaz pracowników firmy HASAG w Skarżysku-Kamiennej zatrudnianych w latach 1940-1943

L.p.	Nazwisko i imię	Data ur.	Zawód wykonywany	Nr m-ki	Data zatrud.	Stan cywilny	Uwagi
1.	Antosiewicz Janina	04.10.1908	pomoc biurowa	15766	05.07.1942	wolna	Skarżysko
2.	Adamczyk Tadeusz	26.11.1925	robotnik	10515	07.05.1941	kawaler	Skarżysko Kościelne
3.	Antoniak Władysław	04.02.1910	robotnik	10677	08.05.1941	żonaty 3dz	Duraczów
4.	Bergierstein Leon	20.02.1908	robotnik	6762	03.02.1941	wolny	Skarżysko
5.	Bury Andrzej	08.01.1919	robotnik	6926	28.09.1940	kawaler	Skarżysko
6.	Biskup Maria	08.01.1923	sprzedawca	15731	04.07.1942	wolna	Skarżysko
7.	Bąk Marianna	30.03.1898	robotnica	11664	30.05.1941	mężatka 5dz	Skarżysko
8.	Borowiec Zdzisław	06.01.1924	tokarz	6753	30.04.1943	kawaler	Skarżysko
9.	Babicka Henryka	21.04.1920	robotnica	6968	05.10.1940	panna	Skarżysko
10.	Berus Jerzy	24.12.1924	robotnik	6857	26.07.1943	kawaler	Skarżysko
11.	Borowiec Zdzisław	26.11.1924	robotnik	6753	21.09.1940	kawaler	Blizyn
12.	Banaszewski Kazimierz	04.07.1916	tokarz maszyn	6791	23.09.1940	żonaty 1dz	Blizyn
13.	Bilski Lucjan	14.01.1910	robotnik	6847	27.09.1940	żonaty 1dz	Blizyn
14.	Bilski Stanisław	04.05.1877	robotnik	10532	07.05.1940	wdowiec	Blizyn
15.	Bilski Władysław	19.08.1913	robotnik	10699	09.05.1941	żonaty 1dz	Blizyn
16.	Bernat Antonina	31.04.1912	robotnica	10774	09.05.1941	mężatka 3dz	Blizyn
17.	Buczek Mieczysław	18.06.1921	robotnik	10540	07.05.1941	kawaler	Szydłowiec
18.	Buczek Janina	02.05.1920	robotnica	10588	08.05.1941	panna	Szydłowiec
19.	Bąk Tadeusz	13.04.1922	robotnik	10503	07.05.1941	kawaler	Odrowąż
20.	Bąk Lucyna	29.07.1918	robotnica	10529	07.05.1941	panna	Odrowąż
21.	Buchowicz Władysław	15.07.1901	robotnik	10584	08.05.1941	żonaty 4dz	Odrowąż

22.	Bąk Antoni	19.05.1880	robotnik	10717	09.05.1941	żonaty Idz	Odrowąż
23.	Chrzanowski Stanisław	04.05.1920	robotnik	6625	19.09.1940	kawaler	Skarżysko
24.	Czajkowski Józef	09.08.1915	robotnik	6822	24.09.1940	kawaler	Skarżysko
25.	Chojnacki Grzegorz	25.05.1878	robotnik	10656	08.05.1941	żonaty	Skarżysko
26.	Chojnacka Wanda	29.12.1920	robotnica	69727	03.10.1940	panna	Skarżysko
27.	Czapla Eugeniusz	01.12.1910	robotnik	6950	02.10.1940	kawaler	Skarżysko
28.	Chrzanowska Alicja	28.10.1923	sprzedawca	15743	04.07.1942	panna	Skarżysko
29.	Ciaś Antoni	26.06.1903	robotnik	10523	06.05.1941	żonaty	Duraczów
30.	Ciszek Antoni	11.04.1920	robotnik	10566	07.05.1941	kawaler	Duraczów
31.	Chrzanowski Maksymilian	15.05.1891	robotnik	6940	28.09.1940	żonaty Idz	Duraczów
32.	Dębicki Longin	18.02.1912	ślusarz	69110	28.09.1940	kawaler	Skarżysko
33.	Dąbrowska Albina	16.12.1895	kontroler	10661	08.05.1941	mężatka 2dz	Skarżysko
34.	Drózdź Helena	08.07.1913	robotnica	10626	08.05.1941	mężatka 3dz	Skarżysko Kościelne
35.	Domagała Rozalia	05.09.1896	robotnica	10568	07.05.1941	wdowa	Odrowąż
36.	Dudek Władysław	13.05.1913	robotnik	10601	08.05.1941	kawaler	Wąchock
37.	Drózdź Jan	02.12.1902	robotnik	10511	07.05.1941	żonaty	Wąchock
38.	Dzidowicz Anna	26.07.1922	robotnica	10710	28.09.1940	panna	Duraczów
39.	Dobrowolski Zdzisław	02.01.1923	robotnik	6914	21.09.1940	kawaler	Blizyn
40.	Drozdźwicz Tomasz	02.09.1881	malarz	6760	21.09.1940	żonaty 2dz	Blizyn
41.	Durlik Franciszek	09.04.1900	ślusarz	6783	14.02.1941	żonaty 4dz	Blizyn
42.	Dworak Walenty	06.02.1868	robotnik	10655	08.05.1941	żonaty	Blizyn
43.	Dupak Wincenty	10.10.1907	robotnik	10527	07.05.1941	żonaty	Suchedniów
44.	Dziuba Jan	26.03.1926	robotnik	10616	08.05.1941	kawaler	Suchedniów
45.	Dulęba Wanda	06.06.1924	robotnica	10673	08.05.1941	panna	Suchedniów

46.	Dulęba Halina	14.05.1924	robotnica	10769	09.05.1941	panna	Suchedniów
47.	Echaust Władysław	08.06.1911	robotnik	6792	03.02.1941	kawaler	Skarżysko
48.	Erbel Leopold	15.11.1919	robotnik	10713	09.05.1941	kawaler	Skarżysko
49.	Fąfara Pelagia	14.01.1923	robotnica	6809	29.10.1940	panna	Skarżysko
50.	Falińska Rozalia	13.02.1897	robotnica	10575	08.05.1941	wolna	Skarżysko
51.	Frank Anna	17.04.1911	robotnica	10696	09.05.1941	mężatka 2 dz	Skarżysko
52.	Fleiszewicz Ignacy	16.06.1926	robotnik	10771	09.05.1941	kawaler	Skarżysko
53.	Furnał Jan	18.04.1926	robotnik	8922	30.12.1940	kawaler	Blizyn
54.	Fornał Franciszek	01.10.1890	robotnik	10599	08.05.1941	żonaty	Blizyn
55.	Filonowicz Aleksander	10.06.1918	frezer	10658	08.05.1941	kawaler	Blizyn
56.	Fitas Władysław	17.08.1910	robotnik	10551	07.05.1941	żonaty	Duraczów
57.	Fitas Józef	30.07.1926	robotnik	10663	08.05.1941	kawaler	Duraczów
58.	Fiutowska Janina	28.05.1912	robotnica	8945	30.09.1940	mężatka	Suchedniów
59.	Fąfara Leon	04.04.1911	robotnik	10479	06.05.1941	żonaty 3dz	Suchedniów
60.	Grzebyk Henryka	04.04.1901	pomoc biurowa	15745	06.07.1942	mężatka 2 dz	Skarżysko
61.	Gryza Daniela	28.03.1916	robotnica	6828	26.09.1940	panna	Skarżysko
62.	Gniewaszewski Stanisław	15.11.1897	robotnik	6963	11.03.1941	żonaty 2dz	Skarżysko
63.	Głąb Janina	19.12.1913	robotnica	6908	12.02.1941	panna	Skarżysko
64.	Gruszczynski Franciszek	10.08.1920	robotnik	10640	18.05.1941	kawaler	Skarżysko
65.	Golebiowska Jadwiga	29.06.1922	sprzedawca	15734	04.07.1942	panna	Skarżysko
66.	Giździol Celina	07.11.1925	robotnica	10708	09.05.1941	panna	Skarżysko Kościelne
67.	Gibała Bronisław	23.04.1908	robotnik	10583	08.05.1941	kawaler	Odrowąż
68.	Gula Władysław	20.03.1927	robotnik	13689	21.08.1941	kawaler	Odrowąż
69.	Górecki Piotr	22.02.1901	robotnik	10535	07.05.1941	żonaty 5dz	Duraczów

70.	Garbacz Helena	04.10.1907	robotnica	10678	08.05.1941	panna	Duraczów
71.	Głowacz Stanisław	04.06.1890	robotnik	6649	19.09.1940	żonaty 3dz	Wąchock
72.	Garbala Stanisław	31.05.1916	robotnik	6934	11.03.1941	wolny	Wąchock
73.	Grzesiek Józef	20.02.1899	robotnik	6633	19.09.1940	żonaty 4dz	Blizyn
74.	Gajewski Bogusław	01.05.1921	robotnik	6757	21.09.1940	kawaler	Blizyn
75.	Gil Jan	14.02.1904	robotnik	10531	07.05.1941	żonaty 3dz	Suchedniów
76.	Gwóźdź Stanisław	25.03.1890	robotnik	10752	09.05.1941	żonaty 5dz	Suchedniów
77.	Goźdzarski Stefan	14.02.1914	robotnik	10738	09.05.1941	żonaty 3dz	Suchedniów
78.	Jabłoński Kazimierz	18.03.1921	robotnik	6797	24.09.1940	kawaler	Skarżysko
79.	Jusiakowski Roman	11.02.1887	robotnik	6958	03.10.1940	żonaty 1dz	Skarżysko
80.	Joachimiek Janina	19.11.1904	robotnica	3997	23.02.1940	mężatka 1 dz	Skarżysko
81.	Janiec Leonard	21.01.1895	robotnik	10690	27.06.1942	żonaty 2dz	Skarżysko
82.	Jabłoński Józef	23.03.1924	robotnik	3989	30.04.1943	kawaler	Skarżysko Kościelne
83.	Jackowski Stanisław	27.10.1913	robotnik	10572	08.05.1941	żonaty 1dz	Wąchock
84.	Jaszewska Alicja	06.06.1926	robotnica	10692	09.05.1941	panna	Wąchock
85.	Jedliński Czesław	15.05.1922	ślusarz	6642	19.09.1940	kawaler	Blizyn
86.	Krawczynsyn Józef	14.04.1923	pomocnik	6634	27.10.1943	kawaler	Skarżysko
87.	Klimecki Henryk	15.03.1922	robotnik	6784	23.09.1940	kawaler	Skarżysko
88.	Kowalik Stefania	23.12.1912	kasjer	15736	04.07.1942	panna	Skarżysko
89.	Kotowski Stanisław	25.09.1895	robotnik	6818	24.09.1940	żonaty 1dz	Skarżysko
90.	Komenda Jerzy	15.02.1922	robotnik	6653	07.02.1941	kawaler	Skarżysko
91.	Kowalik Marian	13.07.1921	robotnik	6780	23.09.1940	kawaler	Skarżysko Kościelne
92.	Krakowiak Adolf	12.03.1924	robotnik	10491	06.05.1941	kawaler	Skarżysko Kościelne
93.	Kucharska Regina	08.02.1926	robotnica	10587	08.05.1941	panna	Skarżysko Kościelne

94.	Kuliński Józef	23.07.1923	robotnik	10636	08.05.1941	kawaler	Skarżysko Kościelne
95.	Kwiecień Stefan	11.04.1894	robotnik	10725	13.05.1941	żonaty 3dz	Skarżysko Kościelne
96.	Kowalczyk Eugeniusz	03.05.1911	robotnik	6900	28.09.1941	żonaty 2dz	Skarżysko
97.	Kaszyska Maria	02.05.1920	robotnica	6953	03.10.1940	panna	Skarżysko
98.	Kozłowski Lucjan	08.01.1914	robotnik	3277	02.09.1940	kawaler	Szydłowiec
99.	Karpeta Janina	14.03.1924	robotnica	10580	08.05.1941	panna	Szydłowiec
100.	Krakowiak Leokadia	14.02.1920	robotnica	10585	14.02.1940	panna	Szydłowiec
101.	Krakowiak Janina	27.12.1917	robotnica	10590	08.05.1941	panna	Szydłowiec
102.	Kopec Anna	18.06.1910	robotnica	6975	05.10.1940	mężatka 3 dz	Chlewiska
103.	Koza Marianna	25.09.1892	robotnica	10459	06.05.1941	mężatka	Odrowąż
104.	Krupa Maria	30.06.1890	robotnica	10461	06.05.1941	wolna	Odrowąż
105.	Klusek Tadeusz	31.03.1912	robotnik	11619	27.05.1941	kawaler	Odrowąż
106.	Kielasiński Stanisław	27.04.1898	ustawiacz	6907	30.12.1940	żonaty 2dz	Wąchock
107.	Krakowiak Jan	03.01.1897	robotnik	10607	08.05.1941	żonaty 4 dz	Wąchock
108.	Kowalik Zygmunt	06.11.1925	robotnik	10618	08.05.1941	kawaler	Wąchock
109.	Kowalik Anna	29.10.1912	robotnica	11662	30.05.1941	panna	Wąchock
110.	Kosiarkiewicz Wiktor	10.12.1913	stolarz	6615	27.12.1940	kawaler	Duraczów
111.	Kalinowski Jan	01.10.1906	robotnik	10665	08.05.1941	żonaty 2 dz	Duraczów
112.	Kołońska Franciszka	09.01.1892	robotnica	10462	06.01.1940	wdowa	Suchedniów
113.	Kołodziej Anna	08.04.1903	robotnica	10467	06.05.1940	mężatka 1 dz	Suchedniów
114.	Kołoński Józef	08.04.1916	robotnik	10530	07.05.1941	żonaty	Suchedniów
115.	Kubicz Helena	26.08.1926	robotnica	10534	06.05.1941	panna	Suchedniów
116.	Kapusniak Franciszek	20.01.1903	robotnik	10617	08.05.1941	żonaty 3 dz	Suchedniów
117.	Krogulec Walerian	22.08.1923	robotnik	10698	08.05.1941	kawaler	Suchedniów

118.	Kruk Genowefa	19.04.1922	robotnica	10687	09.05.1941	panna	Suchedniów
119.	Lasek Helena	06.10.1924	robotnica	10606	08.05.1941	panna	Skarżysko
120.	Ludew Karol	15.04.1910	robotnik	10463	06.05.1941	żonaty	Szydłowiec
121.	Lewicki Zdzisław	30.09.1916	tokarz	6068	27.09.1940	kawaler	Suchedniów
122.	Łakomy Feliks	01.10.1887	robotnik	10493	06.05.1941	żonaty	Skarżysko
123.	Łuciński Władysław	06.03.1923	robotnik	10682	09.05.1941	kawaler	Duraczów
124.	Łopatka Andrzej	20.07.1907	kowal	6840	26.09.1940	żonaty	Blizyn
125.	Łyżwa Antoni	26.05.1893	ślusarz	6876	27.09.1940	żonaty 4 dz	Blizyn
126.	Malicki Wacław	17.07.1912	szlifierz	6782	23.09.1940	kawaler	Skarżysko
127.	Michnowska Aurelia	03.07.1923	robotnica	10770	09.05.1941	panna	Skarżysko
128.	Modzelewski Zdzisław	06.06.1926	tokarz	6949	30.09.1940	kawaler	Skarżysko
129.	Majewski Józef	18.03.1915	szlifierz	10574	08.05.1941	kawaler	Skarżysko
130.	Mirkowski Tadeusz	06.10.1916	robotnik	6651	19.09.1940	kawaler	Skarżysko
131.	Mrozak Romuald	09.11.1881	robotnik	6881	07.09.1940	żonaty	Skarżysko
132.	Matuszczak Maria	15.08.1898	robotnica	13989	24.09.1941	wdowa	Skarżysko
133.	Michno Maria	04.10.1899	kasjer	15737	04.07.1942	mężatka 1 dz	Skarżysko
134.	Makaruk Wiktoria	07.06.1916	robotnica	6756	08.08.1941	panna	Skarżysko
135.	Morawski Władysław	26.09.1909	robotnik	6835	07.02.1941	żonaty 1 dz	Skarżysko
136.	Mundzik Bolesław	06.04.1910	robotnik	6846	07.02.1941	żonaty 1 dz	Skarżysko Kościelne
137.	Miernik Jan	18.07.1909	pomoc biurowa	6951	03.10.1940	kawaler	Skarżysko Kościelne
138.	Miernik Anastazja	07.04.1902	robotnica	10455	06.05.1941	panna	Skarżysko Kościelne
139.	Markiewicz Karol	11.12.1919	robotnik	6765	24.09.1941	kawaler	Skarżysko Kościelne
140.	Mastalerz	21.03.1907	robotnik	10596	08.05.1941	żonaty	Skarżysko Kościelne
141.	Markiewicz Jan	04.04.1926	robotnik	10473	06.05.1941	kawaler	Skarżysko

142.	Mazur Maria	04.12.1904	robotnica	10730	09.05.1941	mężatka	Skarżysko
143.	Marzec Stanisław	27.03.1924	robotnik	10512	07.05.1941	kawaler	Wąchock
144.	Madej Władysław	15.12.1914	robotnik	10578	08.05.1941	kawaler	Wąchock
145.	Madej Tadeusz	08.10.1909	robotnik	10594	08.05.1941	żonaty	Wąchock
146.	Miernik Lucyna	10.02.1923	robotnica	10693	09.05.1941	panna	Wąchock
147.	Matynia Bolesław	18.07.1896	robotnik	10541	07.05.1941	żonaty 5 dz	Duraczów
148.	Misiewicz Franciszek	27.01.1899	robotnik	11552	28.05.1941	żonaty 4 dz	Duraczów
149.	Malik Stanisława	11.05.1901	robotnica	10541	07.05.1941	mężatka 4 dz	Blizyn
150.	Mitas Antonii	28.02.1921	robotnik	6850	27.09.1940	kawaler	Blizyn
151.	Misiewicz Zofia	24.09.1922	robotnica	10579	08.05.1941	panna	Blizyn
152.	Michalska Marianna	08.11.1897	robotnica	10743	09.05.1941	mężatka 4 dz	Blizyn
153.	Malik Michał	18.09.1898	robotnik	10749	09.05.1941	żonaty 3 dz	Blizyn
154.	Malik Stanisław	16.12.1915	ślusarz	6887	29.09.1940	kawaler	Blizyn
155.	Miernik Teresa	29.10.1923	robotnica	6866	08.05.1941	panna	Suchedniów
156.	Misierowski Józef	04.03.1890	robotnik	10563	07.05.1941	żonaty 3 dz	Suchedniów
157.	Miernik Adam	10.11.1885	ślusarz	6877	30.12.1940	żonaty	Suchedniów
158.	Młodawski Józef	10.09.1924	robotnik	10629	08.05.1941	kawaler	Suchedniów
159.	Malanowicz Jan	28.02.1990	robotnik	10645	08.05.1941	żonaty 1 dz	Suchedniów
160.	Miernik Władysław	22.05.1897	robotnik	10664	08.05.1941	żonaty 2 dz	Suchedniów
161.	Młodawska Franciszka	07.03.1907	robotnica	10707	09.05.1941	mężatka 4 dz	Suchedniów
162.	Misiak Józef	19.03.1910	robotnik	10741	09.05.1941	żonaty 1 dz	Suchedniów
163.	Michta Jan	16.05.1915	robotnik	10744	09.05.1941	żonaty 2 dz	Suchedniów
164.	Malinowska Bronisława	18.02.1903	robotnica	6966	05.10.1940	mężatka 4 dz	Chlewiska
165.	Moszkowska Stefania	02.04.1906	robotnica	6929	28.09.1940	mężatka 2 dz	Chlewiska

166.	Misiopecki Józef	19.11.1923	robotnik	10502	07.05.1941	kawaler	Odrowąż
167.	Nowicka Genowefa	24.10.1912	pomoc biurowa	6878	12.02.1941	panna	Skarżysko
168.	Niedziałkowski Jan	05.07.1919	robotnik	6775	23.09.1940	kawaler	Skarżysko
169.	Nowakowski Edward	14.10.1912	robotnik	10457	06.05.1941	żonaty	Skarżysko
170.	Nowak Stanisław	05.02.1899	robotnik	10500	07.05.1941	żonaty 4dz	Odrowąż
171.	Niewczas Stanisław	01.01.1920	robotnik	10595	08.05.1941	kawaler	Wąchock
172.	Nirkowski Jan	02.01.1915	robotnik	6826	24.04.1941	kawaler	Duraczów
173.	Noworycki Jan	15.08.1917	robotnik	10558	07.05.1941	żonaty	Suchedniów
174.	Nalewajko Natalia	24.08.1924	robotnica	10748	09.05.1941	panna	Suchedniów
175.	Głownia Mieczysław	15.06.1912	robotnik	6986	05.10.1940	żonaty 2dz	Blizyn
176.	Odej Andrzej	23.11.1920	robotnik	10474	06.05.1941	kawaler	Blizyn
177.	Osys Władysław	10.04.1913	robotnik	6812	24.09.1940	żonaty	Suchedniów
178.	Ogórek Ignacy	14.02.1894	ślusarz	10484	06.05.1941	wdowiec	Suchedniów
179.	Odelski Stanisław	11.11.1925	robotnik	10639	08.05.1941	kawaler	Suchedniów
180.	Obara Marian	27.01.1920	robotnik	10651	08.05.1941	kawaler	Suchedniów
181.	Obara Janina	12.10.1923	robotnica	10762	09.05.1941	panna	Suchedniów
182.	Ossowska Maria	06.11.1909	robotnica	6771	23.09.1940	mężatka 3 dz	Skarżysko
183.	Olejak Józef	10.03.1899	robotnik	10483	06.05.1941	żonaty 3dz	Samsonów
184.	Okła Jacenty	17.08.1892	robotnik	10571	07.05.1941	żonaty 4dz	Odrowąż
185.	Piecha Józef	21.11.1886	księgowy	15771	06.07.1942	żonaty 1dz	Skarżysko
186.	Pfiffer Lech	09.07.1926	uczeń zaw.	6744	20.09.1940	kawaler	Skarżysko
187.	Pisarek Zygmunt	16.04.1913	tokarz masz.	6869	21.05.1942	żonaty	Skarżysko
188.	Pietrzycki Bernard	20.05.1914	murarz	10652	08.05.1941	kawaler	Skarżysko
189.	Piasecka Feliksa	22.08.1882	robotnica	10689	09.05.1941	mężatka	Skarżysko

190.	Przyłętka Janina	27.03.1902	robotnica	6770	23.09.1940	mężatka	Skarżysko
191.	Piątek Zofia	03.10.1921	robotnica	10454	06.05.1941	panna	Skarżysko Kościelne
192.	Plusa Jan	02.09.1899	robotnik	10557	07.05.1941	żonaty	Skarżysko Kościelne
193.	Piotrowska Marianna	11.01.1920	robotnica	10698	09.05.1941	mężatka	Skarżysko Kościelne
194.	Pisarski Franciszek	18.12.1898	robotnik	6912	28.09.1940	żonaty 4 dz	Końskie
195.	Piekoszewska Janina	18.04.1905	robotnica	10657	08.05.1941	mężatka 5 dz	Czarków
196.	Pejas Antoni	10.06.1906	robotnik	10478	08.05.1941	żonaty 3 dz	Odrowąż
197.	Pieklak Stanisław	13.08.1923	robotnik	10485	06.05.1941	kawaler	Wąchock
198.	Paszkiel Edward	27.05.1921	robotnik	6819	24.09.1940	kawaler	Blizyn
199.	Paszkiel Stanisław	13.01.1923	robotnik	10546	07.05.1941	kawaler	Blizyn
200.	Przygoda Henryk	21.07.1912	robotnik	6802	24.09.1940	żonaty 2 dz	Blizyn
201.	Półtorak Tadeusz	03.05.1922	robotnik	6937	19.07.1943	kawaler	Blizyn
202.	Pajek Bogusław	24.01.1917	robotnik	6652	19.09.1940	kawaler	Suchedniów
203.	Pedryc Jerzy	28.10.1923	robotnik	6935	28.10.1943	kawaler	Suchedniów
204.	Prucnal Ambroży	07.12.1893	robotnik	10569	07.05.1941	żonaty	Suchedniów
205.	Pająk Ignacy	07.02.1912	robotnik	10654	08.05.1941	żonaty 1 dz	Suchedniów
206.	Rybarczyk Michał	18.09.1904	szklarz	10645	08.05.1941	żonaty 2 dz	Skarżysko
207.	Rojek Władysława	30.07.1899	robotnica	6969	05.10.1940	mężatka 2 dz	Skarżysko
208.	Rogala Kamila	15.02.1923	robotnica	6743	21.09.1940	panna	Skarżysko
209.	Rogalska Helena	10.04.1916	pisarz	10775	09.05.1941	mężatka 1 dz	Skarżysko
210.	Rać Tadeusz	20.04.1920	robotnik	6861	11.03.1943	żonaty	Odrowąż
211.	Rurarz Władysław	31.10.1900	robotnik	10668	08.05.1941	żonaty 4 dz	Odrowąż
212.	Randla Jan	11.04.1918	robotnik	14147	13.10.1941	kawaler	Odrowąż
213.	Rutkowski Piotr	03.07.1923	robotnik	10539	07.05.1941	kawaler	Duraczów

214.	Rutkowski Antoni	26.05.1913	robotnik	6848	28.12.1940	żonaty	Suchedniów
215.	Rak Helena	20.10.1917	robotnica	6897	30.09.1940	panna	Suchedniów
216.	Rek Józef	17.05.1911	robotnik	10559	07.05.1941	kawaler	Suchedniów
217.	Szlezyingier Zofia	22.02.1895	robotnica	10714	09.05.1941	mężatka 3 dz	Skarżysko
218.	Skarbek Bolesław	01.01.1917	ślusarz	6627	27.12.1940	kawaler	Skarżysko
219.	Sieruga Maria	22.08.1909	robotnica	10565	07.05.1941	mężatka 2 dz	Skarżysko
220.	Szuster Henryk	21.04.1922	tokarz	3976	22.02.1940	kawaler	Skarżysko
221.	Sarna Tadeusz	14.02.1922	robotnik	3977	30.04.1943	kawaler	Skarżysko
222.	Sobala Franciszek	12.11.1912	robotnik	6930	10.03.1942	żonaty 2 dz	Skarżysko
223.	Sulek Alina	01.01.1923	sprzedawca	15730	04.07.1942	panna	Skarżysko
224.	Sękowski Stanisław	29.07.1911	sprzedawca	15758	05.07.1942	żonaty 1 dz	Skarżysko
225.	Sokolowska Leokadia	11.01.1923	sprzedawca	15732	04.07.1942	panna	Skarżysko
226.	Sześniak Stefan	18.12.1903	ustawiacz	10642	08.05.1941	żonaty 5 dz	Szydłowiec
227.	Supiera Bronisława	19.07.1913	robotnica	10628	07.05.1941	panna	Samsonów
228.	Sadza Henryk	08.08.1920	ślusarz	6781	23.09.1940	kawaler	Rogów
229.	Sidor Franciszek	28.09.1893	robotnik	10488	06.05.1941	żonaty	Odrowąż
230.	Skorupa Władysław	18.02.1898	robotnik	10490	06.05.1941	żonaty 4 dz	Odrowąż
231.	Szymańczyk Franciszek	26.03.1901	robotnik	10499	07.05.1941	żonaty 4 dz	Odrowąż
232.	Świerszcz Piotr	27.04.1902	robotnik	10501	07.05.1941	żonaty 3 dz	Odrowąż
233.	Szmidt Henryk	28.05.1925	robotnik	10504	07.05.1941	kawaler	Odrowąż
234.	Świąteczak Rozalia	02.09.1912	robotnica	10549	07.05.1941	mężatka	Odrowąż
235.	Skorupa Stefania	05.12.1918	robotnica	10681	08.05.1941	mężatka 2 dz	Odrowąż
236.	Szkurlat Natalia	14.11.1923	robotnica	10682	08.05.1941	panna	Odrowąż
237.	Sobkiewicz Marian	01.03.1910	robotnik	8842	24.04.1941	żonaty	Wąchock

238.	Szlezak Sylwester	01.01.1924	robotnik	10475	05.05.1941	kawaler	Wąchock
239.	Śliz Stanisław	03.01.1914	robotnik	10586	08.05.1941	żonaty 1 dz	Wąchock
240.	Szlezak Czesław	10.08.1924	robotnik	10632	08.05.1941	kawaler	Wąchock
241.	Szmit Jan	21.08.1883	robotnik	10544	07.05.1941	żonaty	Duraczów
242.	Sykula Władysław	10.12.1912	robotnik	10679	08.05.1941	kawaler	Duraczów
243.	Sitałowski Lucjan	12.08.1910	robotnik	10680	08.05.1941	żonaty 1 dz	Duraczów
244.	Sękowska Zofia	22.11.1920	sprzedawca	15728	04.07.1942	mężatka 1 dz	Blizyn
245.	Serzysko Helena	28.02.1903	robotnica	6641	18.09.1940	mężatka 2 dz	Blizyn
246.	Stępień Eugeniusz	04.04.1911	robotnik	6751	11.03.1941	żonaty 1 dz	Blizyn
247.	Stępień Stanisław	19.09.1922	robotnik	6796	24.09.1940	kawaler	Blizyn
248.	Szafraniec Stanisława	05.01.1919	robotnica	10564	06.05.1941	panna	Blizyn
249.	Sadza Cecylia	04.01.1919	robotnica	6774	08.01.1943	panna	Suchedniów
250.	Skóra Czesław	20.07.1912	robotnik	8918	28.09.1940	kawaler	Suchedniów
251.	Sputo Marian	08.08.1907	robotnik	6935	28.09.1940	żonaty 3 dz	Suchedniów
252.	Stobiecki Tadeusz	14.02.1921	robotnik	10516	07.05.1941	kawaler	Suchedniów
253.	Syzdół Jan	23.10.1900	robotnik	10553	07.05.1941	żonaty	Suchedniów
254.	Szymczyk Józef	29.06.1908	robotnik	10647	08.05.1941	żonaty	Suchedniów
255.	Ślusarczyk Maria	31.10.1915	robotnica	10688	09.05.1941	panna	Suchedniów
256.	Sykula Stanisław	05.08.1907	robotnik	10701	09.05.1941	żonaty	Suchedniów
257.	Serek Edmund	18.02.1920	robotnik	10704	09.05.1941	kawaler	Suchedniów
258.	Tusznio Janina	08.01.1918	robotnica	6763	03.02.1941	panna	Skarżysko
259.	Telatyński Józef	27.10.1914	robotnik	6947	30.12.1940	kawaler	Skarżysko
260.	Trzpiot Antoni	16.05.1910	ślusarz	6991	05.10.1940	żonaty 1 dz	Końskie
261.	Tafer Bronisław	17.04.1907	robotnik	10542	07.05.1941	żonaty	Duraczów

262.	Tusznio Stanisław	14.08.1913	robotnik	6853	27.09.1940	żonaty	Suchedniów
263.	Tusznio Feliks	12.07.1923	robotnik	10555	07.05.1941	żonaty	Suchedniów
264.	Ungier Henryk	22.09.1922	robotnik	10491	06.05.1941	kawaler	Skarżysko Kościelne
265.	Uciński Wiktor	15.05.1904	robotnik	10633	08.05.1941	żonaty 3 dz	Szydłowiec
266.	Witterschein Józef	04.03.1904	robotnik	6629	19.09.1940	żonaty 1 dz	Skarżysko
267.	Woźniak Stanisław	13.12.1899	ślusarz	6962	04.10.1940	żonaty 2 dz	Skarżysko
268.	Wieczorek Czesław	16.08.1893	księgowy	15756	05.07.1942	żonaty 2 dz	Skarżysko
269.	Wiatr Jan	09.07.1922	robotnik	10453	06.05.1941	kawaler	Skarżysko Kościelne
270.	Wróbel Kazimiera	15.06.1908	robotnica	6829	27.09.1940	mężatka 1 dz	Skarżysko Kościelne
271.	Winiarski Marian	21.08.1920	robotnik	10650	08.05.1941	kawaler	Szydłowiec
272.	Wolnicki Ryszard	12.01.1913	robotnik	6954	03.10.1940	kawaler	Kielce
273.	Wiaderny Mieczysław	17.12.1917	robotnik	10630	08.05.1941	żonaty 1 dz	Machory
274.	Wodniak Stefania	30.10.1899	robotnica	10465	06.05.1941	wolna	Odrowąż
275.	Warszawska Aleksandra	21.02.1898	robotnica	10773	09.05.1941	wolna	Blizyn
276.	Włodarczyk Henryk	30.03.1923	robotnik	10712	12.05.1941	kawaler	Suchedniów
277.	Zielińska Zofia	12.06.1890	sprzedawca	10466	10.01.1942	wolna	Skarżysko
278.	Zalewska Maria	31.01.1908	robotnica	15761	05.07.1942	wdowa	Skarżysko
279.	Zarzycki Wacław	30.05.1918	robotnik	10506	07.05.1941	żonaty	Odrowąż
280.	Zawada Marianna	12.02.1887	robotnica	11550	28.05.1941	wdowa	Duraczów
281.	Zep Kajetan	01.07.1902	robotnik	3995	23.02.1940	żonaty 3 dz	Blizyn
282.	Zych Jan	11.04.1919	robotnik	10468	06.05.1941	kawaler	Blizyn
283.	Zatorski Wincenty	30.03.1885	robotnik	10628	08.05.1941	żonaty 3 dz	Suchedniów
284.	Żołądek Konstanty	15.02.1908	robotnik	10620	07.05.1940	wdowiec	Suchedniów
285.	Wasiak Halina	02.03.1927	robotnica	13759	28.08.1941	panna	Wąchock

W niniejszym szkicu oparto się jedynie na *Wykazie pracowników firmy „HASAG” w Skarżysku-Kamiennej zatrudnionych w latach 1940–1943*, który zawiera 285 osób wymienionych z imienia i nazwiska, daty urodzenia tychże osób, wykonywany w zakładzie zawód, daty zatrudnienia, stan cywilny, miejsce najprawdopodobniej zamieszkania (w rubryce uwagi) oraz numer marki⁴. Wykaz ma formę papierowej składki spiętej spinaczem biurowym, o formacie B5, jest napisany na maszynie, jednostronnie, na 11 stronach. Nie posiada okładek, ale tytuł na pierwszej stronie nad tabelą sugeruje, że jest on kompletny. Oczywiście, chodzi o ten konkretny wykaz zatrudnionych (prawdopodobnie dotyczący jednego z tzw. Werków (A, B, C), nie można bowiem wykluczyć, że istniały inne tego typu wykazy.

Aby dokonać analizy danych, wykonano kilka zestawień: tabel oraz wykresów poglądowych. Pierwsza tabela (tab. 1) przedstawia wszystkie 285 osób uporządkowanych według daty zatrudnienia, wykonywanego zawodu, dokonano również analizy dotyczącej zatrudnienia kobiet i mężczyzn. Druga z kolei tabela (tab. 2) przedstawia dane liczbowe według roku zatrudnienia wszystkich pracowników oraz w podziale na kobiety i mężczyzn.

Z *Wykazu pracowników firmy „HASAG” w Skarżysku-Kamiennej zatrudnionych w latach 1940–1943* i wykonanych na ich podstawie tabel można odczytać, że na ogólną liczbę 285 wykazanych zatrudnionych osób – 68,4% stanowili mężczyźni (195 osób), a 32,6 % kobiety (90 osób). Analizując daty zatrudnienia poszczególnych pracowników zauważa się, że w roku 1940 zatrudniono 81 osób, co stanowi 28,4% zatrudnionych w zakładzie (60 mężczyzn i 21 kobiet), w roku 1941 – 177 osób, co stanowi 62,1% (121 mężczyzn i 56 kobiet), a w kolejnych latach 1942 i 1943, odpowiednio 18 i 9 osób (w sumie 27 osób), co stanowi razem 9,5% (14 mężczyzn i 13 kobiet).

---

⁴ Były to metalowe tabliczki z podstawowymi danymi zatrudnionego: numerem, imieniem i nazwiskiem, stanowiskiem i miejscem pracy.

Tab. 1. Zatrudnianie w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940-1943 według dnia zatrudnienia, wykonywanego zawodu oraz podziału na kobiety i mężczyzn

data zatrudnienia	ogółem mężczyzn	liczba mężczyzn w podziale na zawody			ogółem kobiet	liczba kobiet w podziale na zawody			ogółem pracowników	liczba pracowników w podziale na zawody		
		robotnik	inny	nazwa zawodu		robot-nica	inny	nazwa zawodu		robotnik/robotnica	inny	nazwa zawodu
06.01.1940	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-
14.02.1940	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-
22.02.1940	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	1	tokarz
23.02.1940	1	1	-	-	1	1	-	-	2	2	-	-
06.05.1940	1	-	1	-	1	1	-	-	2	2	1	ślusarz
07.05.1940	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
08.05.1940	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
02.09.1940	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
07.09.1940	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
18.09.1940	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-
19.09.1940	7	6	1	-	-	-	-	-	7	7	1	ślusarz
20.09.1940	1	-	1	-	-	-	-	-	1	1	1	uczeń zaw.
21.09.1940	4	3	1	1	1	1	-	-	5	5	1	malarz
23.09.1940	6	3	3	2	2	2	-	-	8	8	3	tokarz maszyn, szlifierz, ślusarz
24.09.1940	7	7	-	-	-	-	-	-	7	7	-	-
26.09.1940	1	-	1	1	1	1	-	-	2	2	1	kowal

27.09.1940	5	3	2	tokarz, ślusarz	1	1	-	-	6	6	2	tokarz, ślusarz
28.09.1940	6	5	1	ślusarz	2	2	-	-	8	8	1	ślusarz
29.09.1940	1	1	1	ślusarz	-	-	-	-	1	1	1	ślusarz
30.09.1940	1	-	1	tokarz	2	2	-	-	3	3	1	tokarz
02.10.1940	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
03.10.1940	3	2	1	pomoc biurowa	2	2	-	-	5	5	1	pomoc biurowa
04.10.1940	1	-	1	ślusarz	-	-	-	-	1	1	1	ślusarz
05.10.1940	2	1	1	ślusarz	4	4	-	-	6	6	1	ślusarz
29.10.1940	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	-	-
27.12.1940	2	-	2	stolarz, ślusarz	-	-	-	-	2	2	2	stolarz, ślusarz
28.12.1940	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
30.12.1940	4	2	2	ustawiacz, ślusarz	-	-	-	-	4	4	2	ustawiacz, ślusarz
03.02.1941	2	2	-	-	1	1	-	-	3	3	-	-
07.02.1941	3	3	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-
12.02.1941	-	-	-	-	2	1	1	pomoc biurowa	2	1	1	pomoc biurowa
14.02.1941	1	-	1	ślusarz	-	-	-	-	1	-	1	ślusarz
11.03.1941	3	3	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-
24.04.1941	2	2	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-
05.05.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
06.05.1941	15	15	-	-	7	7	-	-	22	22	-	-
07.05.1941	31	31	-	-	6	6	-	-	37	37	-	-

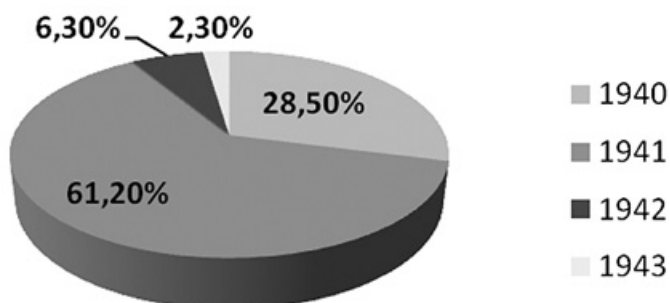
08.05.1941	42	37	5	frezer, murarz, szlifierz, szklarz, ustawiacz	15	14	1	kontroler	57	51	6	frezer, murarz, szlifierz, szklarz, ustawiacz, kontroler
09.05.1941	12	12	-	-	19	18	1	pisarz	31	30	1	pisarz
12.05.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
13.05.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
18.05.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
27.05.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
28.05.1941	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-
30.05.1941	-	-	-	-	2	2	-	-	2	-	-	-
08.08.1941	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-
21.08.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
28.08.1941	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-
24.09.1941	1	1	-	-	1	1	-	-	2	-	-	-
28.09.1941	2	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
13.10.1941	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
10.01.1942	-	-	-	-	1	-	1	sprzedawca	1	-	1	sprzedawca
10.03.1942	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
21.05.1942	1	-	1	tokarz masz.	-	-	-	-	1	-	1	tokarz masz.
27.06..1942	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
04.07.1942	-	-	-	-	8	-	8	sprzedawca (6), kasjer (2)	8	-	8	sprzedawca (6), kasjer (2)

05.07.1942	2	-	2	sprzedawca, księgowy	2	1	1	1	1	4	1	3	sprzedawca, księgowy, pomoc biurowa
06.07.1942	1	-	1	księgowy	1	-	1	-	1	2	-	2	księgowy, pomoc biurowa
08.01.1943	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-
11.03.1943	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
30.04.1943	3	2	1	tokarz	-	-	-	-	-	3	2	1	tokarz
19.07.1943	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
26.07.1943	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
27.10.1943	1	-	1	pomocnik	-	-	-	-	-	1	-	1	pomocnik
28.10.1943	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	195	162	33		90	76	14			285	238	47	

Tab. 2. Zatrudnianie w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940-1943 według roku zatrudnienia oraz podziału na kobiety i mężczyzn

Rok zatrudnienia	Liczba zatrudnionych	Liczba zatrudnionych w %	Liczba zatrudnionych mężczyzn	Liczba zatrudnionych kobiet
1940	81	28,4%	60	21
1941	177	62,1%	121	56
1942	18	6,3%	6	12
1943	9	3,2%	8	1

Wykres 1. Zatrudnianie w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940–1943 wg roku zatrudnienia

Po dokładnej analizie zestawienia zawartego w tab. 1, zwraca uwagę fakt przyjęcia do pracy dużej grupy osób w zaledwie 4 dni od 6 do 9 maja 1941 r. W tym czasie zatrudnionych zostało 147 osób, co stanowi 51,6% wszystkich pracowników umieszczonych w *Wykazie* i 83% wszystkich pracowników zatrudnionych w 1941 r. Podobna sytuacja, choć na dużo mniejszą skalę, widoczna jest w roku 1942. I choć w omawianym roku zostało zatrudnionych jedynie 18 osób, to aż 14 z nich w ciągu trzech dni od 4 do 6 sierpnia.

Biorąc pod uwagę, że omawiany *Wykaz* zawiera jedynie 285 osób, należy bardzo ostrożnie wyciągać wnioski. Pierwszy, oczywisty dla każdego, nasuwa się automatycznie, III Rzesza rozpoczęła walki na Bałkanach (kwiecień 1941 r.) i szykowała się do ataku na ZSRR (czerwiec 1941 r.). W dostępnej literaturze znajdujemy dodatkowe informacje. 9 kwietnia 1941 r. dotarło do Skarżyska polecenie o wysłaniu około 2000 robotników do zakładu HASAG-u w Lipsku⁵. Transport polskich robotników miał miejsce kilka dni później: 16, 19 i 20 kwietnia (w sumie pojechało 849 mężczyzn i 1361 kobiet)⁶. Podobna sytuacja miała miejsce rok później, w kwietniu 1942 r. wywieziono około 2000 polskich robotników do Lipska⁷. Wyjazd pracowników skarżyskiego Hasagu do Niemiec zmusił tutejsze kierownictwo do zatrudnienia kolejnych pracowników. Wśród pracowników produkcyjnych

⁵ K. Gibaszewski, *Hasag – historia obozu pracy przymusowej w Skarżysku-Kamiennej*, Skarżysko-Kamienna 2011, s. 15.

⁶ J. Wijaczka, *Działalność koncernu*, s. 85.

⁷ *Ibid.*

znaleźli się również żydowscy robotnicy przymusowi, a na terenie zakładu utworzono „obóz zakładowy”⁸.

Biorąc pod uwagę stanowiska zajmowane przez zatrudnionych, należy zwrócić uwagę, że na 285 osób 238, czyli 83,5% było robotnikami/robotnicami, a 47 osób, czyli 16,5% zajmowało inne stanowiska. Wśród mężczyzn zajmujących specjalistyczne stanowiska odsetek ten wynosi 16,9% (33 osób na 195 zatrudnionych), a wśród kobiet 15,6% (14 osób na 90 zatrudnionych). Mężczyźni specjaliści to: ślusarze (11), tokarze (4), tokarze maszyn (2), szlifierze (2), ustawiacze (2), malarz, pomoc biurowa, frezer, murarz, szklarz, sprzedawca, księgowy, stolarz. Z kolei wśród kobiet zajmujących inne stanowiska niż robotnice, to: sprzedawca (7), pomoc biurowa (3), kasjer (2), pisarz.

Analizując czas zatrudnienia i zajmowane przez pracowników stanowiska należy zwrócić uwagę, że wśród zatrudnionych w roku 1940 mężczyzn znalazło się 20 specjalistów, stanowiących 33,3% zatrudnionych w tym czasie oraz 60,6% wszystkich zatrudnionych specjalistów przedstawionych w *Wykazie*. W tym czasie wszystkie kobiety zatrudniano na stanowisku robotnic. W roku 1941 wśród wszystkich 177 osób przyjętych do pracy tylko 9 zatrudniono na innym stanowisku niż robotnik/robotnica (6 mężczyzn i 3 kobiety). W kolejnym roku na 18 osób zatrudnionych 15 osób przyjęto na specjalistyczne stanowiska (4 mężczyzn i 11 kobiet), a w 1943 r. na 9 zatrudnionych – jednego specjalistę.

Na podstawie *Wykazu* dokonano także analizy miejsca zamieszkania pracowników. Przedstawiają to wykonane: tab. 3 i wykres 2.

Z analizy wynika, że w HASAG-u zatrudniani byli pracownicy pochodzący z 15 miejscowości, ale najczęściej mieszkający w samym Skarżysku-Kamiennej lub najbliższej okolicy. I tak pracownikami byli najczęściej mieszkańcy Skarżyska – 83 osoby (29,1%), Suchedniowa – 54 osoby (18,9%) i Bliżyna – 39 osób (13,7%).

W analizie wzięto również pod uwagę, skąd pochodzili pracownicy, zatrudnieni w innej roli niż robotnik/robotnica. Wśród mężczyzn (na 33) najwięcej osób pochodziło ze Skarżyska – 16 (tokarze – 3, ślusarze – 3, szlifierze – 2, księgowych – 2, tokarz maszyn, murarz, szklarz, sprzedawca, pomocnik, uczeń zawodu), z Bliżyna – 9 (ślusarze – 4, tokarz maszyn, frezer, ustawiacz, kowal, malarz), z Suchedniowa – 3

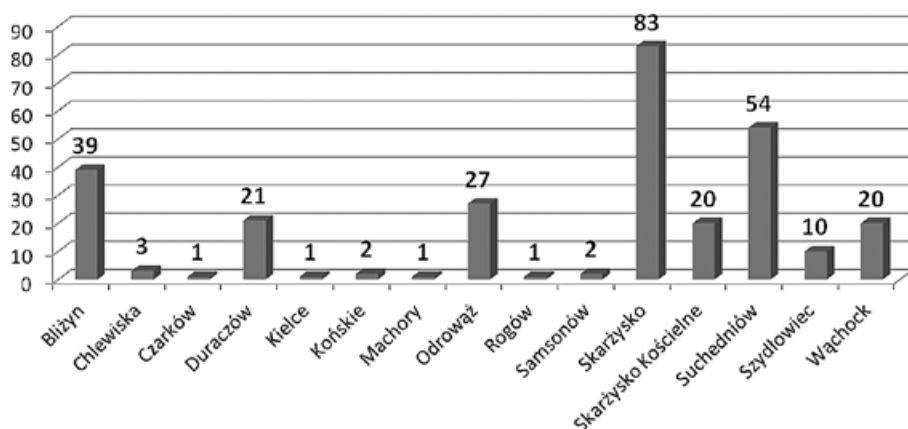
---

⁸ K. Gibaszewski, *Hasag*, s. 16.

Tab. 3. Zatrudnianie w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940–1943 według miejsca zamieszkania pracowników oraz podziału na kobiety i mężczyzn

Miejsce zamieszkania pracownika	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Bliżyn	39	31	8
Chlewiska	3	-	3
Czarków	1	0	1
Duraczów	21	18	3
Kielce	1	1	0
Końskie	2	2	0
Machory	1	1	0
Odrawąż	27	19	8
Rogów	1	1	0
Samsonów	2	1	1
Skarżysko	83	46	37
Skarżysko Kościelne	20	13	7
Suchedniów	54	40	14
Szydłowiec	10	6	4
Wąchock	20	16	4

Wykres 2. Zatrudnianie w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940–1943 według miejsca zamieszkania pracowników

(ślusarzy – 2, tokarz). Po jednym pracowniku z innych miejscowości, z: Duraczowa (stolarz), Końskich (ślusarz), Rogowa (ślusarz), Skarżyska Kościelnego (pomoc biurowa) i Szydłowca (ustawiacz). Z kolei wśród kobiet (na 14) 13 pochodziło ze Skarżyska (sprzedawca – 6, pomoc biurowa – 3, kasjer -2, pisarz) i jedna z Bliżyna (sprzedawca). Przyjrano się również stanowi cywilnemu pracowników, który zobrazowała tab. 4.

Tab. 4. Zatrudnianie w firmie HASAG w Skarżysku-Kamiennej w latach 1940–1943 według stanu cywilnego oraz podziału na kobiety i mężczyzn

Stan cywilny	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	Liczba	Liczba %	Liczba	Liczba %	Liczba	Liczba %
Wolny/wolna	2	1%	8	8,9%	10	3,5%
Kawaler/panna	90	46,2%	46	51,1%	136	47,7%
Żonaty/mężatka	3	51,3%	32	35,6%	132	46,3%
Wdowiec/wdowa	68	1,5%	4	4,4%	7	2,5%

Na podstawie opracowanego zestawienia zauważono, że większość pracujących mężczyzn była w związku małżeńskim (stanowili oni 51,3%), prawie połowę stanowili kawalerowie (46,2%). Z kolei wśród zatrudnionych kobiet więcej było panien (51,1%) niż kobiet w związku małżeńskim (35,6%). Zwrócono również uwagę, że wszystkie osoby, posiadające przynajmniej jedno dziecko były w związku małżeńskim i stanowiły 70,5% (93 osoby) wszystkich żonaty/zamężnych zatrudnionych (132 osób) oraz 32,6% wszystkich wykazanych w zestawieniu (285 osób).

Reasumując, omawiane źródło dostarcza wielu ciekawych informacji o charakterze prozopograficznym, m.in.: miejsce zamieszkania pracowników HASAG-u, stan społeczny i rodzinny, wykonywany zawód i kwalifikacje zawodowe. Brakuje niestety studiów monograficznych, które ujmowałyby charakter zatrudnienia na obszarze GG w czasie okupacji niemieckiej, zwłaszcza w tak istotnym dla prowadzenia wojny przemyśle zbrojeniowym, zatem na obecnym etapie powyższy tekst jest ważnym i ciekawym uzupełnieniem tej problematyki.

The employment figures in HASAG in Skarżysko-Kamienna between 1940 and 1943 according to the register kept in the Ammunition Factory Mesko Chamber of Tradition

During WWII the National Factory of Ammunition in Skarżysko-Kamienna was administered by Berlin company “Rochling” at first only to have been taken over by Leipzig company HASAG (Hugo Schneider Aktiengesellschaft). The overtaking of the Skarżysko factory had been conducted in accordance with the economy directive of the III Reich which required taking advantage of the Polish ammunition factories. Pre-war factory workers applied for the jobs in the factory controlled by the Germans simply to earn a living as well as to avoid being evicted from the factory residential buildings or being sent to Germany to do compulsory labour. The number of HASAG factory employees in Skarżysko amounted to 10 627 on the day of 31 January 1941.

This outline is based only on the register of the employees of the HASAG factory in Skarżysko-Kamienna between 1941 and 1943 which comprises the personal details of 285 people including names and surnames, the date of birth, the position in the factory, the dates of employment, the marital status, the place of residence (in the space titled “notes”) and the number of the employee’s identity card. The register is in the form of the paper folder size B5 clipped together with a paper clip. It is a one-sided typed document of 11 pages without the covers however, the title on the first page above the table indicates its complete version. All these details concern this one particular register of the employees of probably one department only (A, B or C). It can be assumed that there were other registers as well.

This source material presents valuable information of prosopographical character, like the places of residence of HASAG employees, the social and family status, occupations and qualifications. Unfortunately, monograph studies on the employment in general within the borders of GG during the German occupation, especially in the vital ammunition industry, are non-existent and thus this outline can be perceived as an important and absorbing supplement to the issue.

Key words: IIWW, Skarżysko-Kmienna, National Ammunition Factory, HASAG, employees, register of employees, the Chamber of Tradition in Mesko Factory.